

20. Станкевич М. Автентичність мистецтва / Михайло Станкевич. – Львів, 2004. – 200 с.
21. Толстой Н. И. Славянские древности : в 5 т. / Н. И. Толстой. – М. : Междунар. отношения, 1995. – Т. 1. – 575 с.; Т. 2. – 685 с.; Т. 3. – 690 с.
22. Федущак М. Прикрашання квітами – квітчання... / М. Федущак. – Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 2004. – 56 с.
23. Федущак М. Квітчання житла в Галичині / М. Федущак // Народне мистецтво. – 2004. – № 1(2). – С. 62–63.

В статтє вперше систематизовані народні названія традиційних архетипів древности: “баба”, “дед”, “дидух”, “цвєток”, “паук” и др. как наиболее распространенных обрядовых атрибутов рождественско-новогодних праздников, сохраненных в украинских обычаях от древнейших времен до современности. По признакам фактуры сухих растений – пахучего сена, соломы, снопа злаков, полевых пучков букетов – определены значения домашних обрядовых природных форм, украшений, оберегов в видоизменениях их прототипов. Уточнены учебные, музейные центры учреждений, индивидуальное творчество мастеров, художников декоративного искусства, любителей края, хранящих традиции соломенных изделий.

Ключевые слова: “баба”, “дед”, “дидух”, “цвєток”, “пауки”, “обереги”.

The following article presents grouped typification of ritual straw works: “did”, “baba”, “didukh”, “flower”, “pavuk”, dating from 20s-30s of XX century.

The article defines their prototypes and modern derivative forms, such as: “flower”, “pavuk”, “didukh”, “baba” and “did”, which exist in individual creative works of folk art craftsmen of the middle of XX – early XXI century in western part of Ukraine.

Key words: “did”, “baba”, “didukh”, “flower”, “pavuk”.

УДК 7.012:398.1

Ірина Калиновська

НАРОДНІ ТРАДИЦІЇ В СТИЛІСТИЦІ ІНТЕР'ЄРІВ ГРОМАДСЬКИХ ПРИМІЩЕНЬ ПРИКАРПАТТЯ 50–80-х РОКІВ ХХ СТ.

У статті зроблено аналіз творчих здобутків художників інтер'єру громадських приміщень на Прикарпатті 50–80-х років ХХ ст., указано на національну й регіональну своєрідність в організації внутрішнього простору інтер'єрів громадських приміщень.

Ключові слова: інтер'єр, громадські приміщення, Прикарпаття, народні традиції.

Важливе місце в культурній скарбниці українського народу належить народному будівництву, у якому віддзеркалилися висока майстерність, кмітливість і винахідливість творця.

У зв'язку з будівництвом різноманітних типів громадських споруд, особливе значення має вирішення інтер'єрів, які відповідають функціональним, естетичним та економічним потребам. Художніми виражальними засобами в інтер'єрі стають декоративні властивості різноманітних будівельних й облицювальних матеріалів, меблювання, уміле використання якостей світла та кольору, уведення монументального й декоративно-прикладного мистецтва. Усе це навіть за однакових планувальних рішень і стандартних типових елементів споруд сприяло індивідуалізації інтер'єру.

Мета статті – зробити аналіз творчих здобутків художників інтер'єру громадських приміщень на Прикарпатті 50–80-х рр. ХХ ст., указати на національну й регіональну своєрідність в організації внутрішнього простору інтер'єрів громадських приміщень.

Однією з умов, що забезпечує органічний зв'язок інтер'єру, екстер'єру з навколишнім середовищем, є врахування природних і кліматичних умов, місцевих традицій. Використання місцевих матеріалів, виробів народних майстрів-художників надає інтер'єрові особливих якостей, які формують регіональний характер у просторовому образотворенні. Посилює сприйняття такого інтер'єру використання художніх виробів прикладного та декоративного мистецтва, виконаних на основі народних мотивів.

Увага до національних форм в архітектурі й оздобленні громадських інтер'єрів, пошуки шляхів опанування й продовження традицій народного будівництва протягом кількох десятиліть дали цікаві результати, особливо в спорудах, призначених для відпочинку [4].

У період зміни стилісового напрямку, коли проходило масове й повсюдне відродження функціоналізму, біля підніжжя Карпатських гір водночас виникла прямо протилежна архітектурна течія, що сповідала цілком інші принципи формоутворення. Те, що виникло спонтанно, а не із чіткої вказівки чи партійно-ідеологічної забаганки, виявилось носієм внутрішньої сили й життєздатності, оскільки лягло на благодатний естетичний ґрунт. Згодом ця тенденція помітно укріпила свої позиції, перетворившись у повновартісний стиль, стилістичний напрям.

Так званий "гуцульський", регіональний стиль чи стиль "національного романтизму", як його визначили деякі дослідники, свого часу отримав клеймо "декоративізму", вважався бутафорським. Однак він відповідав прогресивній тенденції образного навантаження елементів оздоблення.

Особливо плідним виявився такий підхід при проектуванні архітектурних об'єктів, призначених для відпочинку. Ця група чи не найкраще піддається архітектурним імпровізаціям на традиційні народні теми. Народні традиції в архітектурі й дизайні інтер'єру найдоцільніше були використані івано-франківськими мистцями й архітекторами в будівництві туристичних баз і комплексів відпочинку, які, завдяки оригінальним вирішенням та художній досконалості, стали високим досягненням творчих колективів не лише в масштабах області, а й України. Регіональне не означало провінційне.

Висхідним пунктом може вважатися збудована в 50-ті рр. ХХ ст. турбаза "Гуцульщина" (мал. 1). Започаткували будівництво таких комплексів архітектори І.Боднарук і Д.Сосновий спорудженням ресторану в Яремчі. Вони відмовилися від площинного даху, бо в горах таке завершення будівлі видається чужим; верх ресторану має форму смерічки, як у старій народній архітектурі. Згодом поруч вирости корпуси турбази, над розробкою проектів яких працювала група архітекторів у складі І.Боднарука, Д.Соснового, В.Лукомського, О.Фольти, І.Гриніва, С.Валевського.

Мал. 1.

Запропонована ними ідея була розвинута в комплексі пансіонату "Беркут", що на Яблуницькому перевалі (архіт. І.Гринів, М.Воловець; оздоблення О.Соломченка, М.Тимківа), і турбази "Карпатські зорі" у м. Косів (архіт. І.Гринів), літньому кінотеатрі в Коломиї тощо.

Цокольний поверх ресторану “Гуцульщина” зроблено з необробленого каменю, стіни – з дерева-кругляка, дах покритий гонтою, а спальні корпуси турбази – червоною черепицею. І форми, і кольори будівель органічно пов'язані з довколишньою природою. Окраса споруди – декоративне оздоблення.

В оздобленні інтер'єру й обладнанні використані народні мотиви, предмети, характерні для народного побуту. Вироби народних ремесел, такі як столи та лави, домоткані верети, створюють в інтер'єрі атмосферу місцевого колориту. Відчуття затишку й домашнього тепла запам'ятовується відвідувачам. Присутність високомистецьких декоративних вставок з теракоти, кожна з яких є закінченим мистецьким твором, збагачує пластичну мову інтер'єру. Споруда добре “вписана” у рельєф ландшафту, в інтер'єр “вливається” зелень лісу.

В інтер'єрі вдало використані несучі залізобетонні конструкції, вони виявляють архітектонічну домінанту внутрішнього простору. У поєднанні з традиційними формами народної архітектури, символікою народного мистецтва інтер'єр набуває святковості й урочистості.

Слід відмітити деяку перенасиченість художньо-декоративними прийомами та засобами, використаними в оздобленні інтер'єру. У той самий час необхідно відзначити, що і різьба, і карбування, і розпис, і керамічне панно виконані на високому професійно-мистецькому рівні.

Удало підібрані меблі, посуд, тканини, одяг офіціантів. Як в об'ємно-планувальному вирішенні, так і в декорі інтер'єрів автори пішли шляхом стилізації, звертаючись до прийомів народної архітектури. Інтер'єр відзначається виразною тектонікою і взаємозв'язком окремих елементів декору. Поєднання таких традиційних оздоблювальних матеріалів, як дерево, кераміка на тлі побілених площин стіни, використання підкреслено важких, міцних, довговічних меблів – столів, крісел – усе це нагадує принципи формування українського народного житла.

Кольорова палітра розписів характерна для народної кераміки, килимарства. Автори інтер'єру намагалися відтворити образ народного житла, зберігаючи при цьому своєрідне розміщення меблів із вільною площею в центральній частині приміщення, використовуючи характерні для народного побуту предмети вжитку.

Етапним моментом, надзвичайно важливою подією в розвитку регіонального стилю в архітектурі Прикарпаття, а особливо в естетиці інтер'єру, було спорудження й оздоблення музично-драматичного театру імені І.Я.Франка в Івано-Франківську. За цю роботу в 1982 році колективу архітекторів і художників було присуджено Державну премію України імені Т.Г.Шевченка в галузі архітектури. Серед лауреатів премії – архітектор Д.Сосновий, художник, скульптор, керамік В.Вільшук, художники В.Шевчук, А.Овчар, різьбяр В.Лукашко, інженер-конструктор Л.Сандлер [3].

Використання архітектурно-декоративних елементів регіонального стилю, привнесених з іншого культурного пласта, традиційної народної архітектури й народного декоративно-прикладного мистецтва в інтер'єрах сучасного театру – ось головна творча проблема, яку, у цілому, успішно вирішив авторський колектив, що працював над оздобленням театру.

Зразком синтезу мистецтва є вестибюль театру. Одним із краших в Україні є монументально-декоративне керамічне панно площею понад 100 кв. м, представлене у святково-урочистому двоповерховому вестибюлі театру. Панно виконане в традиціях гуцульських гончарів.

Одним з основних художньо-декоративних елементів вестибюлю є різьблена кесонна стеля, виконана художниками й майстрами з Косова за ескізами Д.Соснового. Важливим акцентом у вестибюлі та інших інтер'єрах театру є світильники – багаторусні люстри й бра з міді та кришталю, виконані за ескізами архітектора В.Сокальського.

Затишні інтер'єри кулуарів декоровані гуцульськими килимами, які виконувались у Косівському об'єднанні “Гуцульщина” за ескізами О.Турецької майстрами В.Шевчуком та І.Дзюбаєм під керівництвом Д.Шкрібляка. Удало використано простір під парадними сходами до вестибюлю для оригінального декоративного фонтана-водограю. В інтер'єрах театру зі смаком розміщені кругла скульптура й декоративні вазы В.Вільшука. Проте застосування великої кількості різноманітних матеріалів (дерево, кераміка, мармур, скло, метал, текстильні вироби), насиченість сюжетами, зіставлення в межах одного об'єкта стильових творів призвели до певного перевантаження [2].

Окрасою краю стали такі творіння прикарпатських зодчих, як кафе “Молочне”, комплекс споруд дитячої лікарні в обласному центрі, профілакторій “Дубовий кут” у с. Мізунь, бази від-

починку “Легенда” в с. Дора та “Синевір” у с. Гута, комплекс у с. Черемхів, дитячі садки в містах Івано-Франківську, Надвірній, Тлумачі, у с. Підгір’я тощо.

Мал. 2.

Показовим для архітектури Прикарпаття значною мірою було кафе “Молочне” (мал. 2, 3) в Івано-Франківську. Ця триповерхова споруда має форму неправильного прямокутника. На висносних консолях виступають другий і третій поверхи, що надає фасаді особливої рельєфності та пластики. При вході – відкрита тераса з врізаними сходами. Вражають теракотове тоноване тинькування, різнофактурний бетонний декор, кам’яне травертинове облицювання колон. Артистизм, з яким намальований і виліплений фасад споруди, вирізняє її з-поміж інших споруд цього напрямку. Композиційний прийом нюансного включення нових споруд у стару забудову набув у тогочасній прикарпатській архітектурі значно більшого розповсюдження, ніж контрастне вторгнення, яке характерне для сучасної архітектури Прикарпаття XXI ст. Це дало змогу домогтися більшої цілності та єдності в забудові міських ансамблів.

Необхідно відзначити високий художній рівень інтер’єрів, хоча дещо й перенасичений декором. Вони прикрашені національною дереворізьбою, що є гордістю народних майстрів краю. Водночас вона відома далеко за межами регіону.

Відвідувачі кафе з вестибюлю мали можливість потрапити ліворуч у бар, праворуч – у приміщення гардеробу або піднятися гвинтовими сходами на другий поверх, до великого залу. Площина дверей бару кріпилася на центральній обертовій осі, що давало можливість проходити одночасно в обох напрямках, розділяючи людський потік на вхід і вихід. Двері декоровані карбуванням, гармонійно поєднані з металевою фурнітурою. Барна стійка була не прямою, а складної ритмічної криволінійної конфігурації, що дозволяло збільшувати кількість відвідувачів біля неї. Дерево, камінь – основні декоративні матеріали в оздобленні бару. Виразна лінія барної стійки виділялася архітектурною ритмікою, що перегукувалася з ритмікою архітектурних елементів фасаду.

Гвинтові сходи оздоблені білим мармуром, а самі поруччя виконані з дерева. Площина стіни сходового простору суцільно вкрита настінним малярством. Стінописи В.Дувірака відзначалися етнографічними мотивами з використанням елементів гуцульського мистецтва. У композиції розписів – мотиви писанок, сирних коників тощо. Персонажі зображено в типових гуцульських строях. Колорит малярства вишуканий, піднесений, оптимістичний, святковий. Сте-

ля простору гвинтових сходів органічно структурувалася в стелю великого залу кафе на другому поверсі.

Вона, як елемент декору інтер'єру, мала особливе декоративно-образне навантаження. Багаторівнева, з використанням дереворізьби, профілювання, виглядала особливо ефектно при включеному освітленні, яке виявляло все багатство пластичного декорування. Кесонована дерев'яна стеля кафе "Молочне" була яскравим зразком використання народних місцевих традицій у декоруванні інтер'єрів і стала добрим прикладом у використанні цього прийому в багатьох закладах торгівлі та громадського харчування Прикарпаття.

Мал. 3.

Великий зал кафе мав як суцільний просторовий об'єм, де розміщувалися столи й крісла для відвідувачів, так і зоновані, розміщені на невеликому подіумі, простори, розділені декоративними різьбленими двобічними перегородками. Рельєфна пластична різьба перегородок перегукується з мотивами розписів сходової клітки, виконана на високому професійному рівні та є важливим декоративним акцентом інтер'єру.

Площа вікон, що декорувалася гардинами, у яких наявні елементи народної орнаментики, була зменшена в інтер'єрі. Цей архітектурний прийом дав можливість пригасити інтенсивне денне світло, додавши затишку в доволі великий простір залу кафе, а також увести в декоративно-художнє оздоблення інтер'єру вітражі у вигляді рослинного орнаменту з використанням народних мотивів.

Торцева стіна декорована рельєфом, у якому теж домінують мотиви народного мистецтва Прикарпаття. Дизайн меблів кафе не є стилізацією народних меблів. Це – швидше інтерпретовані зразки палацових меблів стилю бароко-рококо, що додало до хатньої затишності інтер'єру пишноти, урочистості та святковості. Родзинкою інтер'єру в умеблюванні залу було використання дитячих меблів у спеціально відведеній зоні, де діти під наглядом батьків були головними, самодостатніми й повноправними відвідувачами. Цей важливий момент ознайомлення з красою, творами мистецтва відбувався природно та невимушено.

Площина стіни, протилежної до вікон, облицьована каменем. На ній немає елементів декору, окрім світильників-бра, оскільки цю роль сповна виконує виразна його текстура. Складний, орнаментований паркет завершував ансамбль інтер'єру Івано-Франківського кафе "Молочне".

Мережа закладів "Прикарпатський коровай" характерна частковим включенням фольклоризованих предметів в інтер'єри різностильових споруд. Кахельна піч у центрі приміщення є основним композиційно-декоративним і кольоровим доміантним елементом в інтер'єрі. Її вдало доповнюють гобелени та розпис (худож. Я.Соколан).

Одним із дуже показових зразків регіонального стилю став комплекс обласної дитячої лікарні в Івано-Франківську (архит. В.Лукомський), збудований 1985 р. неподалік центру міста. За рівнем медичного обслуговування і комфорту дитяча лікарня була однією з кращих в Україні. На кожному поверсі – кімнати для ігор і відпочинку, кілька обідніх залів замість однієї великої їдальні, рекреаційні приміщення із зимовими садами, де зосереджувалося все, що могли запропонувати прикарпатські умільці: різьба, кераміка, килимарство й, звичайно, озеленення. Усе це створювало затишок і камерність. Інтер'єри, двір, ігрові майданчики нагадували дитячий садок чи санаторій. Там не відчувалася атмосфера лікарні.

Стандартизований проект лікарні був не надто прийнятний для наповнення його творами мистецтва. Однак архітекторам і художникам удалося привнести свіжий струмінь народної традиції в декор інтер'єрів. Важливими носіями такої традиції є декоративні перегородки, світильники, стилізовані мисники, керамічна скульптура тощо.

Умови експлуатації приміщень визначають не тільки його об'ємно-просторову композицію, але й використання відповідних оздоблювальних матеріалів, пофарбування, облицювання, декор, освітлення тощо. При цьому враховуються характер і специфіка того процесу, що відбувається в даному приміщенні, акустика, кліматичні умови, орієнтація приміщень, спеціальні вимоги до оздоблення. Так, у залах, вестибюлях, фойє клубів і театрів, у закладах торгівлі, де перебувають значні людські потоки, використовуються переважно довговічні покриття підлог з підвищеною стійкістю до стирання. В інтер'єрах відпочинкового характеру – дерево чи м'які килимові покриття. Для оздоблення стель і стін приміщень, у яких знаходиться велика кількість людей і виникає шум, використовують звукопоглинаючі матеріали. Слід зазначити, що в період 50–80-х рр. ХХ ст. у творчому арсеналі мистців, які займалися інтер'єрними роботами, була надзвичайно обмежена кількість декоративних матеріалів. Тим вартіснішим є результат їх праці [1].

Важливу роль в організації інтер'єрів відіграє вміле використання світла й кольору, за допомогою яких виконуються функціональні й художні завдання. Рациональне вирішення освітлення і колористичне вирішення середовища важливі не лише з огляду на створення оптимальних умов функціонування, але, у першу чергу, з огляду на стан здоров'я людей, що там перебувають.

Форма, розміри й орієнтація вікон, вибір і розміщення приладів освітлення визначаються залежно від умов зорової роботи й від того, як має бути спрямований світловий потік на робочі поверхні. Якщо функціональний аспект освітлення в інтер'єрах громадських споруд Прикарпаття вирішувався задовільно, то цілком недостатньо акцентувалася увага на використанні архітектурно-декоративних можливостей освітлення.

У практиці організації інтер'єру освітлення, від якого значною мірою залежить сприйняття об'єму, форми приміщень і деталей декору й обладнання, часто є недооціненим. У той самий час за допомогою світлотехніки можна виявити чи видозмінити об'єми, характер тіней і, відповідно, зоровий образ архітектурних та декоративних елементів інтер'єру. Направленим освітленням можна підкреслити пластичність форми, об'єм, фактуру, тоді як при дифузному освітленні рельєфність, фактурність нівелюються, стають площинними, маловиразними. Розміщуючи джерела освітлення, вибирають точки, які дають найбільш вигідне співвідношення світла й тіні без деформації форм. У ряді випадків шляхом певного розподілу інтенсивності світла в приміщенні створюють світловий акцент, виявляють головний композиційний елемент тощо.

За допомогою кольору в інтер'єрі виявляють структуру приміщення, підкреслюють архітектонічні елементи й конструкції, підсилюють звучання композиції інтер'єру чи приховують її недоліки. У виборі кольорової гами головну роль виконує характер діяльності людини в цьому приміщенні: відпочинок, розваги, лікування, інтелектуальна праця та ін.

Висновки. Аналіз здобутків творців інтер'єрів громадських споруд на Прикарпатті 50–80-х рр. ХХ ст. дозволяє зробити висновок, що національна й регіональна своєрідність в організації внутрішнього простору більшою мірою проявилася в інтер'єрах закладів культури та відпочинку, в оздоровчо-туристичних закладах, у приміщеннях торгівлі та громадського харчування, підприємств служби побуту тощо. Характерним є використання народних мотивів у предметному наповненні, з урахуванням інших чинників формотворення. Це дає підстави виок-

ремити тенденції стилетворчих процесів на Прикарпатті у виразне, оригінальне та яскраве архітектурно-дизайнерське явище.

Подальші пошуки національної своєрідності сучасного дизайну й архітектури повинні розвиватися на основі асоціативного сприйняття та втілення особливостей народного мистецтва в образах сучасних споруд і приміщень. Це можливо за умов глибокого вивчення народних будівельно-архітектурних традицій унаслідок пізнання їх природи й мистецьких принципів формоутворення. Тут відкривається широке поле науково-дослідницької діяльності не лише для істориків архітектури, мистецтвознавців, але й дизайнерів, архітекторів-практиків, викладачів дизайну інтер'єру, архітектури тощо.

1. Афанасьев В. А. Украинское радянське мистецтво 1960–1980-х років / В. А. Афанасьев. – К., 1984. – 280 с.
2. Лукань В. Г. Вибрані статті про мистецтво. Явища. Постаті. Імена / В. Г. Лукань. – Івано-Франківськ, 2009. – 240 с.
3. Чернодид А. Е. Театр в Івано-Франковске / А. Е. Чернодид // Строительство и архитектура. – 1982. – № 2. – С. 16–17.
4. Хохол Ю. Ф. Традиции и новаторство в архитектуре / Ю. Ф. Хохол // Строительство и архитектура. – 1985. – № 4. – С. 12–17.

В статтє сделано анализ творческих наработок художников интерьеров общественных зданий на Прикарпатье 50–80-х годов XX века, указано на национальную и региональную своеобразность в организации внутреннего пространства интерьеров общественных помещений.

Ключевые слова: интерьер, общественные помещения, Прикарпатье, народные традиции.

The article made an analysis of developments of creative artists interiors public deposited on Prykarpattya 50–80's years of the twentieth century, stated on national and regional distinctiveness interior public spaces.

Key words: interior public spaces, Precarpathia, folk traditions.

УДК 7.05;7021.2; 7.036(4)

Оксана Бейлах

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНІ ІДЕЇ КІНЕТИЧНОГО МИСТЕЦТВА В РАДЯНСЬКОМУ ДИЗАЙНІ 1970–1980-х рр. ХХ ст.

У статті висвітлюються особливості експериментальних ідей кінетичного мистецтва дизайнерської практики періоду 1970–1980-х рр. ХХ століття. Розглядається практичний досвід поширених експериментальних способів, напрямів і формотворчих методів.

Ключові слова: кінетика, рух, експеримент, формоутворення, дизайн.

Кінетизм – сфера дизайнерської творчості, заснована на ідеях рухомої форми. Перші кроки та головні ідеї закладені в 1920-х роках, напрям кінетичного мистецтва сформувався протягом 1950-х років, а творчий прояв відбувся саме в 1970–1980-х роках ХХ ст. У цей період був напрацьований вагомий доробок у сфері кінетичного формотворення та проведений теоретичний аналіз творчих концепцій і проблем зазначеного мистецтва.

Серед публікацій з питань заявленої теми слід назвати праці, у яких зібрані першоджерельна інформація, багатий фактологічний матеріал і наукова термінологія. Мова йде про роботи В.Р.Аронова [1], В.Колейчука [5; 6; 7], Ю.Лебедева [6], С.Хан-Магомедова [6; 7; 10], О.Боднара [2], а також методичні збірки та матеріали наукових конференцій, у яких розглядаються технологічні та художні аспекти експериментальних ідей кінетичного мистецтва. Цінним є видання журналу радянського періоду “Техническая эстетика”, у якому публікували матеріали про досвід і досягнення вітчизняної та зарубіжної дизайнерської практики.

Метою статті є розгляд особливостей експериментальних ідей кінетичного мистецтва дизайнерської практики періоду 1970–1980-х рр. ХХ ст.

Ідея динамічного формотворення не була відкриттям сучасності, це явище мало зв'язок із традицією й еволюцією художніх засад, розвитком техніки та технології. Зображення руху – одна з найдавніших тем в історії образотворчого мистецтва, про що свідчить мистецтво Дав-